

Modern sanat müzesi “Garaj”

Modern art museum “Garage”

Terlan Mehdiyeva Azizzade¹ Nermin Azizzade Jular²

1 Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, TÜRKİYE, e-mail: terlanm@gmail.com

2 Yüksek İç Mimar, TÜRKİYE, e-mail: nerminjular@hotmail.com

Öz

1990’da Sovyetlerin çökmesiyle, Modern Sovyet Mimarisi’nin yükseliş dönemlerinde (1920-1930) yapılmış birçok önemli mimari yapıdaki mekânsal yapılanmada, çeşitli değişimlere ve dönüşümlere gidilmiştir. Özellikle 2000’li yıllarda, ihmal edilme tehdidinin yanı sıra yıkılma tehlikesi de ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 400-500 tarihî yapı, Rusya’nın gelişmekte olan pazarlarına hizmet vermek için feda edilmiştir. Bu yıllarda “Moskova Mimarlığını Koruma Konseyi” kurularak bu yapılara sahip çıkılmaya çalışılmıştır. 2000’den bu yana modern kültür ve sanatın prestijini korumak, halkın yerli ve yabancı modern sanatla tanışmasını sağlamak ve yerel sanatçılara destek olmak gibi amaçlarla peş peşe çağdaş sanat merkezleri açılmıştır. 2008 yılında büyük bir coşkuyla açılışı yapılan Çağdaş Kültür Merkezi/Modern Sanat Müzesi “Garaj” da uluslararası üne sahip Rus sanatçıların yanı sıra yabancı çağdaş sanatçıların da eserlerinden oluşan kapsamlı sergi ve sanatsal eylemler gerçekleştiren önemli bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada; Çağdaş Kültür Merkezi “Garaj”ın, eski adıyla “Bakhmetyevsky Garajı”nın mimari yapısı, tarihî özellikleri ve Müzenin oluşum süreci, etkinlikleri vs. hakkında okuyuculara bilgi verilecektir.

Anahtar kelimeler: Modern, Sovyet, Mimari, Sanat, Garaj

Abstract

With the collapse of the Soviet Union in 1990, various changes and transformations were made in the spatial structuring of many important architectural structures built during the rise of Modern Soviet Architecture (1920-1930). Especially in the 2000s, besides the threat of neglect, the danger of collapse has also emerged. About 400-500 historical buildings have been sacrificed to serve Russia’s emerging markets. In these years, the “Moscow Architecture Protection Council” was established and these works were tried to be protected. Contemporary art centers have been opened one after another since 2000 to protect the prestige of modern culture and art, to enable the public to meet local and foreign modern art, and to support local artists. Contemporary Culture Center/Modern Art Museum “Garaje”, which was opened with great

Citation/Atf: MEHDİYEVA AZİZZADE, T., & AZİZZADE JULAR, N., (2021).Modern sanat müzesi“Garaj”. *Journal of Arts*. 4(4): 265-274, DOI: 10.31566/arts.4.4.03

enthusiasm in 2008, is an important center that organizes comprehensive exhibitions and artistic acts consisting of works by internationally renowned Russian artists as well as foreign contemporary artists.

In this study; The architectural structure, historical features of the Contemporary Cultural Center "Garaje", formerly "Bakhmetyevsky Garage", and the formation process of the Museum, its activities, etc. Readers will be informed about it.

Keywords: Modern, Soviet, Architecture, Art, Garaje

1. GİRİŞ

Mekân üretiminin bir parçası olan kentleşme ve mimarlığın da içinde bulunduğu toplum yapısını; üretim ilişkileri, ideoloji, politik yapılanma ve kültür gibi unsurlar belirlemektedir. Mekân; toplumsal koşullar değiştikçe değişir, dönüşür. Toplumun tüm yapılanmasındaki değişim ve dönüşüm kaçınılmaz olarak birçok mimari yapıda da kendini göstermiştir.

Mekânsal biçimlenme; dönemlere göre yön değiştirmiştir. Bu değişimin en büyük sebebi ise yönetimlerin politik tutumları, ideolojileri ve kişisel yargıları olmuştur. Liderlerin değişen politik tutumları, düşünceleri dönem içerisinde halka da hissettirmeye çalışılmış, yetersiz kalınan zamanlarda bazı düşünce sistemleri zorla dayatılmaya çalışılmıştır. Bu değişimler halk üzerinde birtakım izler bırakmış; halk değişen yöntemlere ve yönetim şekillerine ayak uydurmak zorunda bırakılmıştır.

“Rusya’da, Sovyetler Birliği’nden önceki Çarlık Dönemi’nde oldukça çalkantılı bir süreç yaşanmış; dönemin siyasal olayları ve sosyal yapılanmalarının izleri, toplum üzerinde olduğu kadar topluma hizmet eden yapılarda da yoğun şekilde görülmüştür” (Jular, 2015: 26). Sovyetler Birliği’nin kurulup sosyalizmin gelmesiyle Modern Sovyet Mimarisi’nin yükselişi döneminde denilebilecek bir dönem yaşanmıştır. Ancak Sovyetlerin çöküşünden sonra yaşanan Yeniden Yapılanma Dönemi’yle başlayan yeni dönüşümler, Rus sanatının tüm alanlarında kendini göstermiştir. Sovyetler Dönemi’nde yapılmış birçok önemli mimari yapının mekânsal yapılanmasında; Sovyetlerin parçalanmasından günümüze kadar çok önemli değişim ve dönüşümler gerçekleşmiştir. Bu süreçlerin daha iyi anlaşılabilmesi açısından Rus mimari tarihine kısaca bakmak yerinde olacaktır.

Resim 1. Garaj Müzesi açılışından ayrıntı

Kaynak: docplayer.ru/39251802-Centr-sovremennoy-kultury-garazh.html (Erişim tarihi: 20.03. 2021)

Resim 2-3. Sergilerden Görüntüler

Kaynak: https://self-isolation.garagemca.org/ru. Erişim tarihi: 10.02. 2021.

2. RUS MİMARİ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Çarlık Rusya'nın yaşamış olduğu feodal yönetim, feodalizmin yıkımı ile gelen sosyalizm, bütün Sovyetler Birliği'nde son derece etkili bir biçimde hissedilmiştir. İlerleyen yıllarda sosyalizmin yaşandığı tüm Sovyetler Birliği ülkeleri, değişen yönetim ile birlikte farklı bir politik iklim içerisine girmiştir. Ayrıca politikaya yön veren liderlerin her biri de beraberinde farklı ideolojiler getirmişlerdir. Her dönemin birbirinden farklı şekilde hissedilen politikasının etkileri, mimari yapılar üzerinde de görülmüştür. Liderler, halka iletilecekleri mesajlarda mimariyi araç olarak kullanmışlar; kendi ideolojileri doğrultusundaki politik farklılıklar içerisinde mimariye yön vermişlerdir.

“Sosyalist dönemde de değişen iktidarlar, konut üzerinde farklı ekonomi politikaları uygulamışlardır. Bu duruma örnek olarak Stalin döneminde yapılmış olan mimari yapıların büyüklüğü ve gösterişi gösterilebilmektedir. Bu dönemdeki mimari uygulamalarla adeta insanlar arasındaki sınıf ayrımı, başka bir deyimle feodalizm geri gelmiş gibidir. Kruşçev Dönemi'ne bakıldığında ise dönemin sade ve yalın yapıları, yine Kruşçev'in kişiliğini ve politikasını yansıtır niteliktedir. Brejnev Dönemi'ndeki yapıların büyük ve keskin biçimlerinde; Brejnev'in gücü ve gösterişi “Stalin” olarak adlandırmasının yankısı görülmektedir. Gorbaçov'un ise döneminde uygulamış olduğu Yeniden Yapılanma politikası; mimaride, mevcut yapıların üzerine birer kat çıkılması olarak kendini göstermiştir” (Jular, 2015: 24-25).

Devrim ile eskinin yıkılması, her şeyin gerçekleşmesini mümkün kıldı. Bolşeviklerin bakış açısına tamamen ters düşen, eski kuralları yırtıp bir kenara atmaya çalışan yeni bir nesil yetişmekteydi. Melnikov, İvan Leonidov, Vesnin kardeşler gibi modernist mimarlar özgün fikirlerle baş döndürücü geometrik ve soyut projeler gerçekleştirebildiler. Le Corbusier gibi ünlü Batılı mimarlar, bu gelişmeleri kıskançlık içinde gözlemlediler.

1920'li yıllarda Rus sanatçılarınun, film yapımcılarının, senaryo yazarlarının ve de tasarımcıların hayal ettikleri; sosyalist ütopyadan başka bir şey değildi. Bunun yansımalarını mimarlık alanında da görmek mümkündür. Romanov Çarlığı'nın yıkılışı ile Stalin'in yükselişi arasındaki dönemde inşa edilen yapılar, dönemin modernist mimari akımının en önemli örnekleri olmasına rağmen Stalin ve Soğuk Savaş yüzünden dünyanın geri kalanı tarafından bilinmemektedir. Şüphesiz ki

bu yapılar son derece etkileyici tasarımlardır. Konstrüktivistler, Rasyoneller, Urbanistler (şehir planlamacılar) Anti-Urbanistler gibi 1920'li yıllarda Rusya'da yaygınlaşan mimari gruplar arasında bu Sovyet ütopyasının nasıl gerçekleşeceği konusunda anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. Buna rağmen bahsi geçen gruplar; devletin de desteği ile başta fabrikalar, barajlar, tren istasyonları, hükümet binaları, yeni şehirler, kültür merkezleri, komün merkezleri gibi birçok yapıyı inşa etme fırsatını elde ettiler. Bu mimarlardan Rodchenko¹ Rusya'daki yeni mimari devriminin temsilcilerinden biri olmuştur (docplayer.ru/39251802-Centr-sovremennoy-kultury-garazh.html).

“Bu yaratıcı dönem Stalin'in iktidara gelmesi ile son buldu. Başta mimarlık olmak üzere resim, müzik ve edebiyat gibi tüm sanat dallarında Sosyalist Gerçekçilik akımının kurallarına uyulması zorunlu kılındı. Oldukça etkileyici modernist mimari denemeleri ‘çöplük’ ve ‘ilkel kutucuklar’ olarak küçümsendiler, hatta yapılardan birçoğu geleneksel süslemeler ile ‘iyileştirildiler’. Bu süreçte, Melnikov gibi modernist mimarlar lanetlenerek mesleklerini yapmaları yasaklandı” (ru.wikipedia.org/wiki/Myzeñ).

Yetmiş yıldan uzun bir süre Rus coğrafyasında hüküm süren Sovyet idaresi, özellikle kültür sanat alanında her zaman tartışma konusu olmuştur. Bu dönemde rejimin korunması adına uygulanan sansür ve baskı nedeniyle birçok sanatçı sürgüne gönderilmiş, sınır dışı edilmiştir. SSCB'de, bu süreçte, özellikle plastik sanatlarla uğraşan sanatçılar; demir parmaklıklar arkasında tutulmuş, dışarıya açılmaları yasaklanmıştır. Böylece sanatçılar, sözde özgür, özde ise kaygı ve korku dolu bir atmosfer içerisinde yaşamak ve üretmek durumunda kalmışlardır.

“Plastik sanatlarda geleneksel formları reddetme; 1920-1921 yıllarında, birçok sanatçıda görüldüğü gibi sanatta yeni bir ideolojik temel yaratma istencine dönüşmüştür. Bu özlem bir ölçüde, V. E. Tatlin ve K. S. Maleviç'in eserlerinden kaynaklanmaktadır. Tatlin'in yapıtları, yeni kuşak üzerinde derin bir etki yaratmıştır” (Mehdiyeva, Azizzade T.2012:157). Ressamlar, heykeltıraşlar, film yönetmenleri ve yazarların önemli bir bölümü de bu yenilik arzusuyla çizgi dışına çıktıkları an itibarsızlaştırıldı.

Gerek Birinci Dalga sanatçıları (Kandinsky, Maleevich vs.) ve gerekse İkinci Dalga Rus avangart sanatçıları (1960 kuşağı Rus Nonkomformist sanatçıları; O. Ryabin, E. Neizvestny vs.) bu baskılardan nasibini almıştır. Birinci Dalga Rus avangardizmi sanatçılarınun bir

kısmı (N. Gabo, A. Pevsner, W. Kandinsky, M. Shagal vd.) ülkeyi terk etse de büyük çoğunluğunu özellikle konstrüktivistlerin oluşturduğu son derece radikal, enerjik, özgür ve yaratıcı sanatkarları, yok etmek için Stalin çok uğraşmıştır. 1917 Devrimi'nden sonra Rusya'da bir süre hakimiyetini sürdüren bu etkileyici dönem ile ilgili tartışmalar hâlen büyük bir ehemmiyet taşımaktadır.

1930'lu yıllardan itibaren Joseph Stalin'in Rus avangart akımına darbe vurması ile devrim sonrası dönem tarih kitaplarından adeta silinmiştir. Tarih uzmanı Anna Bronovitskaya'nın sözleri ile ifade edilirse; "Bu dönem son derece utanç verici bir tarih dilimidir. Modern estetik, Stalin'in yarattığı vahşetin etkilerinden kurtulamadı. Rus halkı, bırakın güzel sanatı veya mimarlığı, modernizmi taktir etmeyi bile öğrenemedi. Ruslar zevkleri bakımından son derece muhafazakâr kaldılar (russianartarchive.net/ru/).

Sovyetlerin çöküşünden sonra Yeniden Yapılanma dönemiyle başlayan yeni dönüşümler de tıpkı Çarlık rejiminin yıkılış ve sosyalizmin kuruluş döneminde olduğu gibi Rus sanatının tüm alanlarında kendini göstermiştir. Tam da bu dönemlerde başlayan Ekim Devrimi'nden sonra inşa edilmiş bazı yapıların yıkılmasından dolayı toplum ise oldukça memnundur. 2000'lerin başlarında bu yapılar; ihmal edilme tehdidinin yanı sıra yıkılma tehlikesi ile de karşı karşıya kalmıştır. 1990'lardan bu yana yaklaşık 400-500 tarihî yapı, Rusya'nın gelişmekte olan pazarlara hizmet vermesi için feda edilmiştir.

Tarihi yapılar inşa edildiği ve kullanıldığı tarihlerde kentsel, yapısal ve mekânsal göstergeler sayesinde var olabiliyorlar. Günümüzde farklı amaçlar için kullanılan bu yapılar geçmiş ile gelecek arasında bilgi ağının sürdürülmesi açısından aynı zamanda bir fırsat oluşturmaktadır. Kullanılmayan tarihi yapılar ve çevrelerdeki belleğe ilişkin göstergeler zaman içinde yok olabilir.

Mekânsal bellek, göstergeler üzerinden okunarak ortaya çıkar. Göstergelerin korunması mekânsal bellek için önemli olduğu kadar yapıların tarihsel ve kültürel süreklilikleri için de gereklidir. Nitekim tarihi yapıların sahip olduğu değerler göstergelerle aktarılır. Bu bakımdan mekânsal göstergelerin üzeri kapatılmamalı ya da yok edilmemelidir (Çakır ve Gönül, 2015:1).

Taşınabilir ve taşınmaz kültür varlıkları toplumların geçmişe dair izlerini gelecek nesillere aktaran belgelerdir. Dolayısıyla Sovyetlerin çöküşünden hemen

sonra yaşanan kaos döneminde birliğe bağlı cumhuriyetlerin çoğunda birçok tarihi yapılar bilinçsiz şekilde yıkılmış ya da sahip olduğu değerler göz ardı edilerek mekânsal dönüşüme maruz kalmıştır. Bu çalışmada da vurguladığı gibi, tarihi yapıların sahip oldukları değerlerin korunarak sürekliliğinin sağlanması için mekân tasarım parametrelerinin doğru değerlendirilmesi ile mümkün olabilir.

3. MODERN SOVYET MİMARİSİ'NİN ÖZGÜN İSMİ MELNİKOV'UN YARATICILIĞI

Rus modernist avangart mimarisinin önde gelen isimleri arasında kabul edilen Konstantin Melnikov; küçük yaşlarından itibaren hareketliliği, icatları, yeteneği ve çizme sevgisiyle ailede ve akrabalar arasında dikkat çekmiştir. Ailesi tarafından 1899 yılında, Peter ve Paul Domovoy Kilisesi'nin Tarım Enstitüsü'nde bulunan dört yıllık cemaat okulunda eğitime başlatılmıştır. Buradan mezun olduktan sonra ailesi onun için meslek seçmeye başlar. Sanatsal yetenekleri göz önüne alınarak bir ikon boyama atölyesine gönderilir. Bir hafta sonra ebeveynleri, ailesini ve özgür hayatını çok özleyen oğullarını ziyarete geldi. Ailesiyle eve giden Konstantin, atölyeye bir daha asla geri dönmedi.

Melnikov'un ailesi daha sonra çocuklarını, ısıtma ve havalandırma alanında olağanüstü bir bilim adamı olan V. M. Chaplin'in (1859-1931) atölyesine götürdü. Konstantin'in yeteneğini keşfeden Chaplin'in büyük desteğiyle 1905 yılında Moskova resim, heykel ve mimarlık okulunun tüm giriş sınavlarını geçerek genel eğitim bölümüne kaydoldu. Konstantin, okula başvuran 270 kişi içerisinde seçilen 10 kişi arasına girmeyi başarmıştı. Melnikov, okulda toplamda on iki yıl okudu; önce genel bir eğitim aldı, ardından resim ve mimarlık bölümünden mezun oldu. Sanatçı ayrıca heykel derslerine de sık sık katılarak birkaç resim yarışmasında ödül kazandı ve henüz öğrencilik yıllarında adından söz ettirmeyi başardı' (ru.wikipedia.org/wiki/Мельников).

'Melnikov mimarlık eğitimini dönemin ünlü mimarlarından aldı, ancak en çok etkilendiği isim İ. V. Zholtovsky oldu. Zholtovsky, derslerini konuşmalar şeklinde vererek sanatsal sorunları ve mimari kalıpları analiz etmiş, mimarların seçkin eserlerini ayrıntılı olarak incelemiştir. Zholtovsky hakkındaki düşüncelerini daha sonraları Melnikov, öğrencilik hatıralarında şöyle ifade edecektir: "Genellikle öğrenciler Zholtovsky'nin evinde toplanır, sanat ve mimari hakkında sohbetler ederlerdi. Bunlar büyüleyici gecelerdi..."(Центр

современной культуры «Гараж» • Сеть архивов
российского...

russianartarchive.net/ru/).

“Mezun olduktan sonra (1917) okulun iyi mezunları arasında gösterilen Melnikov; hocası İ. V. Zholtovskiy'nin tavsiyesi üzere Moskova Kent Konseyi İnşaatı Bölümü Mimari ve Planlama Atölyesi'nde işe alındı. Atölye, Moskova'nın yeniden geliştirilmesi ve yeniden inşası için projeler geliştirmekteydi. Bu atölyede sanatçı, “Yeni Moskova” planı, halk evleri, okullar, işçiler için konutlar, propaganda planları tasarladı.

Melnikov'un ilk serbest siparişi, 1918'de Alekseevsk Psikiyatri Hastanesi'nin çalışanları için tasarlanan bir köy projesi olmuştur. İlk projeleri neoklasik ve konstrüktivist tarzda olsa da 1920'lerin başında Melnikov, çeşitli geleneksel stilizasyon türlerden aniden kopar. Sanatçı aynı zamanda herhangi bir mimari gruba veya kamusal tartışmalara da katılmaz ve konstrüktivist mimarlar grubundan açıkça uzaklaşır; eserlerini yeni ve bağımsız bir tarzda yaratır. 1923 yılında Moskova'daki Tüm Rusya Tarım ve El Sanatları Serisi'nde yer alan Tüm Rusya Makhorka Sendikası'nın ahşap köşkü “Makhorka”yı tasarlar. Melnikov'un yenilikçi bir ruhla gerçekleştirdiği bu köşk, ilk inşası olur “Makhorka”da, (Görsel 4) XX. yüzyılın mimarisinin görünümünü belirleyen, hâlâ geçerli olan ve modern inşaatta aktif olarak kullanılan mimari ve yapılm teknikleri özetlenmiştir”(ru.wikipedia.org/wiki/Мельников).

Resim 4. Pavilion "Makhorka" Tüm Rusya Tarım ve El Sanatları Sergisi Binası, 1923

Kaynak: Мельников, Константин Степанович -Википедия (Erişim tarihi: 18. 01.2021)

Resim 5. Uluslararası Çağdaş Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi'ndeki SSCB pavyonu.1925

Kaynak: Мельников, Константин Степанович -Википедия (Erişim tarihi: 18. 01.2021)

Melnikov'un yaratıcılığının ilk önemli yapıtları arasında sayılabilecek diğer önemli eserleri arasında; Lenin Mozolesi için Lahit (1924), Novo-Sukharevsky Pazarı'nın ofis binası, Paris'teki Uluslararası Çağdaş Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi'nde (1925) gösterilen SSCB Pavyonu Binası (Görsel 5) sayılabilmektedir.

4. MELNİKOV YARATICILIĞININ “AL-TIN ÇAĞI” (1927-1933) VE “BAKHMET-YEVSKY GARAJI”

‘Melnikov'un ilk yenilikçi eserlerinin ortaya çıktığı tarihler 1927-1929 olarak bilinmektedir. Sanatçı, 1920'lerde Moskova'nın görünümünü büyük ölçüde tanımlayan çok sayıda kulüp ve diğer kamu binalarının yanı sıra konut binaları ve büyük garajlar tasarlamıştır. Melnikov bu yıllarda bazı okulların ve yönetimin zevklerine ters düşmüş; bazılarıyla yanlış anlaşmalar yaşamış veya inkarlarla karşılaşmıştır. Bu gibi nedenlerle Melnikov, herhangi bir okul ve eğilime uymadan eserlerini oluşturmuştur.

Mimar 1926 yılında, arabaların park ederken ki hareket şemasıyla ilgilenmeye başlamış ve sonuç olarak bir park alanına girip çıkarken arabaların park hareketini kolaylaştırmak amacıyla “doğrudan akış sistemi” dediği bir görüş öne sürmüştür. Bu sisteme uygun olarak Melnikov, Bakhmetyevskaya Caddesi üzerinde,

işlevlerindeki farklılık nedeniyle dört farklı cepheye sahip paralelkenar şeklinde tasarlanmış bir garaj binası planlamıştır (Görsel 5). Geliştirilen bu sistem sayesinde garaja 104 büyük Leyland² (Görsel 7) otobüsü yerleştirerek mekândan tasarruf etmeyi ve önemli operasyonel avantajlar elde etmeyi başarmıştır.

Resim 6. Garajın ana ön cephesi, 1926

Resim 7. Leyland Otobüsleri, 1926

Kaynak: 6-7. ru.wikipedia.org/wiki/Мельников (Erişim tarihi:25.05.2021)

Plandaki garaj; dev bir at nalını anımsatan alışılmadık bir şekle sahiptir. Garajın böyle alışılmadık bir şekilde yerleşimi, bina için ayrılan sitenin uygunsuz üçgen şekli nedeniyle Melnikov tarafından seçilmiştir. Daha sonra sanatçının geliştirdiği at nalı şeklindeki araba park planı, belirli bir bölgeye mümkün olan maksimum sayıda aracın kompakt yerleştirilmesini ve bunların garaja uygun şekilde girişlerini ve çıkışlarını sağlamıştır. Üstteki yuvarlak pencereler ve omurgalı, çıkıntılı cepheler ile yanlarda bulunan büyük, dikey olarak uzatılmış dikdörtgen pencereler ve merkezde bulunan idari binanın dikdörtgen pencereleri birbirleriyle tezat oluşturmaktadır. Projeye göre, cephelerin omurga çıkıntılarında, araçların rahat giriş ve çıkışı sağlayan devasa kapılar vardır ancak bugün sadece bir kapı kalmıştır; geri kalan bölümler cam blok duvarlarla örülüdür' Мельников, Константин Степанович wikipedia <https://www.syl.ru/article/340970/muzey>).

Bu yıllarda Melnikov; başkanlığını da yaptığı 7 No'lu Moskova Şehir Konseyi Mimari Atölyesi mimarlarıyla iş birliği içinde; 1934'te İntourist Garajı'nı, 1936'da Devlet Planlama Komisyonu için Gosplan Garajı'nı, ayrıca yine bu yıllarda küp ve kültür evlerini de tasarlamıştır. Moskova'da ve bölgede uygulanan on işçi kulübü projesinden altısı Melnikov'a aittir. Bu dönemdeki altı kulübün tümü; şekil, büyüklük ve işlev bakımından farklılık göstermektedir. Tüm bu önemli eserlerin yanı sıra mimarın en ünlü eserlerinden biri ve bazı Rus mimarisi araştırmalarına göre Melnikov'un başyapıtı olarak kabul edilen eser; mimarın 1927-1929 yıllarında, kendisi ve ailesi için tasarladığı yenilikçi bir ev-atölye olan ve "Melnikov Evi" olarak da bilinen Moskova-Krivoarbatsky şeritte yer alan yapıttır (ru.wikipedia.org/wiki/Мельников).

Melnikov Evi'nin hacimsel bileşimi; yarıçapın üçte biri kadar birbirine doğru kesilmiş, aynı çapta fakat farklı yükseklikte iki dikey silindirden meydana gelmekte ve böylece "8" şeklinde alışılmadık bir plan oluşturmaktadır. Silindirlerden birindeki pencerelere ki bu alışılmadık bir altıgen biçimindedir, "bal peteği" şekli verilmiştir. Özgün tasarımların ve işlevsel süreçlerin alışılmadık mekânsal organizasyonunun yanı sıra Melnikov ayrıca bir dizi sanatsal buluntu kullanmış; biçim, mekân ve aydınlatma ile ilgili deneyler yapmıştır. Melnikov Evi, K. S. Melnikov'un yaratıcılığının zirvesidir; ayrıca yenilikçi tasarım özellikleri ve orijinal sanatsal görüntüsü ile ayırt edilmektedir. Yapının mekânsal kompozisyonu ve iyi düşünülmüş işlevsel düzeni de mimarın başyapıtı olarak gösterilmesinde önemli birer etkindir. Kısaca, Moskova'nın merkezindeki bu tek ailelik konak, Sovyet dönemindeki bu tür inşaatların eşsiz bir örneğidir.

5. MODERN SANATIN YENİDEN KEŞFİ: MELNİKOV GARAJ'DAN ÇAĞDAŞ KÜLTÜR MERKEZİ'NE

1990'da Sovyetlerin çökmesiyle, Modern Sovyet Mimarisi'nin yükseliş dönemlerinde (1920-1930) yapılmış birçok önemli mimari yapıdaki mekânsal yapılanmada, çeşitli değişimlere ve dönüşümlere gidilmiştir. Özellikle 2000'lerin başında, bu yapılarda; ihmal edilme tehdidinin yanı sıra yıkılma tehlikesi de ortaya çıkmıştır. Son dönemlerde bu tarihî yapıların yıkılmalarından endişe eden genç mimarlar, Rusya'nın geçmiş avangart dönemini inceleyerek bu dönem eserlerini ilgi odağına dönüştürmüşlerdir. "Moskova Mimarlığını Koruma Konseyi" bu yıkımlardan endişe eden yabancılar tarafından kurulmuştur. Zira, dönemin Moskova belediye başkanı Luzkov'a göre modernizm

Rusya'nın gelişmesine engel olmaktadır ve Konsey'in kurucu üyelerinden Clementine Cecil, belediye başkanının bu ifadelerine büyük tepki göstermiştir (<https://shop-mir59.ru/otzyvy/otzyv-o-muzej-sovremennogo-iskusstva-garazh.html>).

Resim 8. Çağdaş Kültür Merkezi Garaje. Genel Görüntü

Resim 9. Çağdaş Kültür Merkezi Garaje. Ayrıntı

Kaynak: 8-9. docplayer.ru/39251802-Centr-sovremennoy-kultury-garazh.html (Erişim tarihi: 20.03. 2021)

Fiziki ömrünü sürdüren tarihi bir yapı Bakhmetievsky Garajı yeniden işlevlendirilmiştir. Yeniden işlevlendirme aşamasında tarihi değer niteliği taşıyan mekânsal bellek göstergelerinin de tamamen yok edilmemesi için özen gösterilmiştir. Fiziksel ve mekânsal bütünlüğü maksimum korumaya çalışılan yapıda geleceğe yönelik bilgi aktarılması açısından doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu değerli bilgi belge ve çeşitli göstergeler üzerinden okunarak aktarılmıştır.

Dolayısıyla birçok yapılarda uygulama işleminin yarattığı hasara bağlı olarak olumsuz sonuçlara neden olmuştur. Bu bakımdan Garaj tarihi ve sanatsal özelliklerini koruyan minimum kaybetme seviyesinde sağlıklı bir yapıya dönüştürülmüştür.

Bu noktada çalışmanın amacı kültürel mirasın somut örneklerini gelecek nesillere aktarılması açısından Rusya gibi kültürel mirasın sayısız örneğini barındı-

ran Moskova ve St. Petersburg gibi merkez şehirlerde bulunan bu ve buna benzer örneklerin bu tür sanat merkezlerine dönüştürülmesinin önemini vurgulamaktadır.

Rusya'da çağdaş sanat ve kültür konusunda uzmanlaşmış ilk hayırsever kurum ise 2008 yılında Darya Zhukova ve Roman Abramovich tarafından kurulmuştur. Merkezin ana görevi; modern kültürün ve sanatın prestijini yükseltmek, Rus halkının yerli ve yabancı modern sanatlarla tanışmasını sağlamak ve genç nesil yerel sanatçıları desteklemektir. Merkezin açılışı, 16 Eylül 2008 tarihinde, Rusya'nın elit sınıfının beğenilerinde; yüzeysel sayılabilecek ama etkileri oldukça kapsamlı ve ilgi çekici olan bir olay olarak tarihe geçmiştir: Rusya'nın popüler magazin simalarından olan moda tasarımcısı ve Chelsea FC futbol takımının sahibi Roman Abramovich'in kız arkadaşı Daria Zhukova, Moskova'nın kenar mahallelerinden birinde Çağdaş Kültür Merkezi Garajı'ı, paparazilerin de yoğun ilgi gösterdiği bir parti ile açtı. Basının ve paparazilerin bu yoğun ilgisinin esas sebebi; merkezin ne Moskova'nın Tate Modern Müzesi'ne cevap niteliği taşıyan (veya öyle olduğu düşünülen) bir müze olması ne de oligarşilerin sanatı bir yatırım aracı olarak kullanmasıydı. Hatta birçok ünlü simanın katıldığı ve pahalı şampanyaların su gibi aktığı açılış partisi de uluslararası üne sahip önde gelen Rus avangart sanatçılarından biri olan İlya Kabakov'un sanat eserlerinin sergileniyor olması da bu yoğun ilginin esas nedeni değildi. Bu tantananın, bu ilginin ve heyecanın esas nedeni; bu sanat merkezi için seçilen yapının bizzat kendisiydi (<https://shop-mir59.ru/otzyvy/otzyv-o-muzej-sovremennogo-iskusstva-garazh.html>).

Kurumun yerleşim yeri; erken Sovyet avangart mimari anıtı olarak da bilinen, 1926 yılında konstrüktivist mimar Konstantin Melnikov (1890-1974) tarafından tasarlanan, tanınmış eski Bakhmetiev otobüs garajının binasıdır. Moskova şehrinin kültürel mirasının önemli bir nesnesi olan bu yapı; tutarlı eğitim çalışmaları, yeni fırsatlara açık projeleri, birbirinden farklı etkinlikler, orijinal sergiler vs. ile kısa zamanda gözde bir merkeze dönüştürülmüştür.

'Çağdaş Kültür Merkezi ile ilgili olarak altının önemle çizilmesi gereken bir diğer husus; Modernizm Rusya'nın gelişmesine engel olduğu'nun politik bir tutum olarak savunulduğu bir dönemde kurulmuş olmasıdır. Böyle bir dönemde Daria Zhukova'nın Melnikov otobüs garajını bir kültür merkezi binası olarak seçmesi, dönemin politik atmosferi içinde büyük bir risk barındırmaktadır, ancak Daria Zhukova bu

riski göze alarak karar vermiştir. Diğer yandan, genç nesilden olumlu tepkilerin geleceği ve danışmanların tavsiyesi de özellikle dikkate alınmıştır. “Özellikle 2000’lerden sonra genç nesil arasında modernist eğilimler konusunda ciddi değişimlere duyulan ilgi hızla büyümüştür. Yeni nesil Batı kültürü ve sanatı ile yakından tanıştıkça modern tasarımlar hakkında daha çok fikir sahibi olmakta ve kendi ülkesini sorgulamaya başlamaktadır. Bu sebeplerden ötürü, son dönem genç mimarlar, Rusya’nın geçmiş avangart dönemini inceleyerek ilgi odağı hâline getirmişlerdir’ (docplayer.ru/39251802-Centr.İnternet Erişim, Şubat, 2021).

6. MODERN KÜLTÜR MÜZE’NİN ETKİNLİKLERİ

1 Mayıs 2014’te Çağdaş Kültür Merkezi “Garaje” adını, Modern Sanat Müzesi “Garaje” olarak değiştirmiştir. Müze, kapsamlı sergi programlarına ev sahipliği yaparak bilimsel ve eğitsel faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca yayıncılık faaliyetleriyle uğraşmanın yanı sıra sosyokültürel alandaki güncel süreçleri ve eğilimleri de yansıtmaya çalışmaktadır. Müzede yapılan etkinliklerin odak noktası; 1950’den günümüze Sovyet-Rus çağdaş sanat tarihine adanmış bir dizi konferans ve toplantılardır.

Müze, John Baldessari (ABD 1931-2020), Marina Abramovich (Sırbistan19469, Mark Rotko (1903, Letonya-1970 ABD), Louise Bourgeois (1911 Fransa-2010 ABD), Yayoi Kusama (1929 Japonya), gibi dünyaca ünlü birçok sanatçının eserlerinden oluşan karma ve kişisel 100’den fazla sergi projesine ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Rusya toplumu, çağdaş sanat alanında dünyada bilinen birçok sanatçının eserleriyle ilk kez bu merkezde tanışmıştır.

“Garaje” Üçüncü Moskova Modern Sanat Bienali’nin (2009) ve Moskova Uluslararası Performans Festivali’nin (2010) ana mekânı olmanın yanı sıra 2017’de, Çağdaş Rus Sanatının ilk trienalide yine bu merkezde gerçekleştirilmiştir. Sanatçıların müzenin atriumu için eserler yarattığı özel bir “garaj” programı da en çok seyirci çeken alan olmuştur. İlkbahar ve sonbahar olmak üzere yılda iki kez güncellenen programda; 2015 haziranında Erih Bulatov’un (1933 Rusya), 2016 ilkbaharında Rachid Johnson’un (1977 ABD) eserleri ve daha önce Rusya’da eserleri hiç sergilenmemiş olan Louise Bourgeois’un 2015 sonbaharında, Yin Xuzhen’in ise 2016 sonbaharında sanatseverlere konferans-sergi yöntemiyle sunulmuştur. Ayrıca müzenin üç katından da görülebilen 9,5 metre yüksekliği ve 10 metre genişliği olan alan yazarların emrine verilmiştir.

Resim. 10-11. Garaj Etkinliklerinden detaylar

Kaynak: 10-11. <https://self-isolation.garagemca.org/ru> (Erişim tarihi: 20.03. 2021)

2000. yıllardan bu yana Avrupa’nın birçok ülkelerinde kentsel şekillenmelerde tarihi yapıların mümkün oldukça orijinalliğini korumanın yanı sıra ekolojik kriterleri de dikkate alan duyarlı dönüşüm uygulamaları öne çıkmaktadır. Ayrıca, eski kullanılmayan yapıların yeniden yaşayan bir mekâna dönüşmesi için alan verileri, mimari özellikleri, kentsel çevrenin dönüşümü için mekânsal ve sosyal anlamda zayıflamış bağlantılarının yeniden doğru olarak kurgulanmasına katkı sağlayan yapılar listesi mevcuttur. Bu bakımdan Modern Sanat Müzesi “Garaj” kompleksi de bu özelliklere sahip bir yapıya dönüştürülmüştür.

Modern Sanat Müzesi “Garaj” kompleksine dâhil edilen bir diğer simgesel yapı, 1968 yılında mimar İgor Vinogradsky’nin³ “Mevsimler” projesine göre restoran olarak inşa edilen ve Sovyet modernizminin devamı niteliği taşıyan binadır. Binada, 12 Haziran 2015’te ilk kalıcı garaj pavyonu açılmıştır. Asalet ve titizlik oranlarına, anıtsallığa ve açıklığa sahip “Sovyet Art Nouveau” tarzındaki bina, yirmi yıl boyunca terk edilmiştir. Yapı, ünlü Hollandalı mimar REM Koolhaas (1944 Hollanda) tarafından yeniden inşa edilmiştir.

REM Koolhaas ve Garaj Müzesi ekibi; binanın tarihine bir saygı duruşu olarak yapının tüm özelliklerini mümkün olduğunca korumaya, ölçeğin hiperbolizasyonunun ve yapısının değişmesini önlemeye çalışmıştır. Bu amaçla, müzenin sembollerinden biri haline gelen yeşilliklerle çevrili kızıl saçlı bir kıızı tasvir eden eşsiz bir mozaik de dâhil olmak üzere merdiven açıklıkları ve tuğla-mozaik duvarlar yenilenmiştir. Sovyet dönemlerinin mozaik panoları, kısmen korunmuştur. Yeniden yapılanma sonucunda bina; yarı saydam, çift katmanlı polikarbonattan oluşan modern bir cephe almıştır. 11 metre genişliğindeki cephe panelleri, binanın çatı terasının üzerinde dikey olarak yükselmekte ve atriyum alanını açmaktadır' (<https://mos-holidays.ru>).

7. SONUÇ

1960'lardan sonra Modern Sovyet Mimarisi'nin önemli yapıtlarının yıkılma tehlikesini önlemek adına çeşitli adımlar atılmıştır. Bu yapıtların yeniden yapılandırma, değiştirme ve dönüştürme sonucu sanatsal eylemlerin yapıldığı mekânlara çevrilmesi de atılan adımlar arasındadır. Melnikov "Garaj"ı, bu gibi bir kurtarma çalışmasının gerçekleştirildiği önemli yapıtlar içerisinde yer almaktadır.

Günümüzde yaşanan hızlı kentleşme ve nüfus artışının da etkisiyle ortaya çıkan yeni düzensiz yapılar, tarihi çevrenin zedelenmesine, değerinin kaybolmasına neden olmaktadır.

Yirminci yüzyılın sonlarında geçmiş Sovyetler Birliğinde birçok şehirlerde hızlı kentleşme ve yeni imar kararları ve faaliyetlerle değişime uğramıştır. Dolayısıyla modernleşme adına gerçekleştirilen yeni düzenleme ve yapılaşmalar tarihi mimari yapılarını tehdit etmeye başlamıştır.

Özellikle 1990'ların başında kentsel dönüşüm projelerinde uygulanmış yanlışlıklar kentlilik bilincine sahip aktörler eliyle çok çeşitlenen işlevlerde kullanılmaya ve kent imgesine kattıkları değerlerin korunması, yeniden bilinçli kullanımı bugün de gündem konusudur. Bu alanda Bakhmetyevsky Garajı ve buna benzer yapılarda yürütülen uygulamalar, bölgesel yenilenme açısından faydalı bir strateji olarak değerlendirilmiştir.

Melnikov "Garaj"ı, eski sanatsal ve teknik özellikleri maksimum seviyede korunarak restore edilmiş ve toplumun hizmetine açılmıştır. Bugün, Çağdaş Kültür Merkezi ya da Modern Sanat Müzesi adıyla anılan yapı kent merkezine çok yakın olması nedeniyle

kentin çok stratejik bir noktasında yer alan merkez bölgenin canlılığını daha da arttırmıştır. Çok amaçlı kültürel ve sanatsal kullanım alanına dönüştürülen eski garaj kapsamlı sergilere ve orijinal programlara ev sahipliği yaparak bilimsel ve eğitsel faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca, yayıncılık faaliyetleriyle uğraşmanın yanı sıra sosyokültürel alandaki güncel süreçleri ve eğilimleri de yansıtmaya çalışmaktadır. Burada gerçekleştirilen tüm etkinlikler; uluslararası sanat sahnesinde sadece sunum yapmakla kalmayıp aynı zamanda kültürü yaratan ve üreten önemli bir kurum olma statüsünü destekler niteliktedir. Müze ayrıca, orijinal deneyimlere fırsat sunan projeleriyle modern sanat dünyasında çığır açıcı olma misyonuna sahiptir. Aktörü kendisi olan yıllık interaktif proje "Garaj", her yaşta ziyaretçi için deneysel bir yaratıcı laboratuvar deneyimi sunarak ziyaretçilerin sanatçılarla birlikte çalışma alanı oluşturmasına olanak tanır. Her bir sanat deneyi yeni bir temaya adanmıştır ve konsept yıldan yıla değişir.

Bu çalışmada kentsel yenilenme, mekânsal dönüşüm kapsamında yeniden işlevlendirilerek müze, eğitim, sergi-fuar, kültürel aktiviteler gibi farklı amaçlara hizmet veren tarihi yapıları, kent kültürüne katkıda bulunan örnekler arasında yer almış Modern Sanat Müzesi Garaj ele alınmaya çalışılmıştır.

Varlığı ile Rus avangart ve modern sanatının politik kaygılarla yok edilmesinin karşısında bir direnç örneği olan Modern Sanat Müzesi "Garaj"; gerek tarihî yapısı gerek mimarisi gerek bilimsel ve eğitsel misyonu gerekse çığır açıcı projeleri ve organizasyonları ile sağladığı öncü rolü sayesinde ulusal ve uluslararası modern sanatseverlerin önemli bir kalesi olma sıfatını fazlasıyla hak etmektedir.

NOTLAR

¹ Aleksandr Mihayloviç Rodçenko; Rus sanatçı, heykeltıraş, fotoğrafçı ve grafik tasarımcısı, Konstrüktivizm'in kurucusudur.

² 1896 yılında İngiltere'nin Leyland, Lancashire şehrinde kurulmuş eski İngiliz kamyon, otobüs ve trolleybüsler üreticisi fabrika.

³ Igor Mikhailovich Vinogradsky (1928-1991) Sovyet ve Rus bir mimar

KAYNAKÇA

ÇAKIR, H. & GÖNÜL, B. Y. (2015). Tarihi Yapılarda Mekansal Belleğin Korunması: İzmit Seka Selüloz ve Kâğıt Fabrikasının Dönüşümü, *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 85 - 110.

JULAR, A. N. (2015). Sovyet Dönemi Konutlarında Mekansal Dönüşüm Süreci: Moskova Örneği. *Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens-*

titüsü. Ankara. Ulusal Tez Merkezi | Anasayfa (yok.gov.tr).

MEHDİYEVA, A. T. (2012). 1960'larda Sovyetler Birliğinde Sosyo-kültürel Ortamı. *JASSS The Journal of Akademik Social Science Studies* .209-225,

<http://docplayer.ru/39251802-Centr-sovremennoy-kultury-garazh.html> (Erişim tarihi: 20.03. 2021)

<http://Центр современной культуры «Гараж» • Сеть архивов российского...>

<http://russianartarchive.net/ru/> (Erişim tarihi: 12.11.2020)

<http://Мельников, Константин Степанович -wikipedia> (Erişim tarihi:18.01.2021)

<http://progulkipomoskve.ru/publ/.Архитектор Мельников Константин Степанович> | <http://docplayer.ru/39251802-Centr-Dostoprimechatelynosti...> (Erişim tarihi: 18 Ocak,2021)

<http://docplayer.ru/39251802-Centr.ЦЕНТР СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЫ «ГАРАЖ» -PDF Free Download> (Erişim tarihi: 10.02 2021)

<https://www.syl.ru/article/340970/muzey-sovremennogo-iskusstva-garaj-park-gorkogo-obzor-osobnosti-i-otzyivyi> (Erişim tarihi: 10.02. 2021)

<https://mos-holidays.ru Павильон «Цветоводство и озеленение» на ВДНХ> (Erişim tarihi: 15.12. 2020)

<https://shop-mir59.ru/otzyvy/otzyv-o-muzej-sovremennogo-iskusstva-garazh.html> (Erişim tarihi:08.09. 2020)

[https://mos-holidays.ru.Выставка «Секретники: копание в советском андеграунде. 1966–1985» \(2019–2020, 19 декабря – 1 августа\) Музей современного искусства «Гараж»](https://mos-holidays.ru.Выставка «Секретники: копание в советском андеграунде. 1966–1985» (2019–2020, 19 декабря – 1 августа) Музей современного искусства «Гараж»). Erişim tarihi: 10.05. 2020.

<https://garagemca.org/ru/event/online-mediation-around-theexhibition-sekretiki-digging-up-soviet-underground-culture-1966-1985> (Erişim tarihi: 27.12.2020)

[https://garagemca.org/ru/exhibition/bureau-destransmissionsПроект «Бюро переводов» \(2019, 7 марта – 15 мая\) Музей современного искусства «Гараж»](https://garagemca.org/ru/exhibition/bureau-destransmissionsПроект «Бюро переводов» (2019, 7 марта – 15 мая) Музей современного искусства «Гараж»), (Erişim tarihi: 27.12.2020)

[https://self-isolation.garagemca.org/ru8.Платформа Самоизоляция \(2020, 14 марта – 16 июня\) Музей современного искусства «Гараж»](https://self-isolation.garagemca.org/ru8.Платформа Самоизоляция (2020, 14 марта – 16 июня) Музей современного искусства «Гараж»), (Erişim tarihi: 27.12.2020)

[https://garagemca.org/ru/event/a-lecture-by-anna-romanova-east-to-west-modular-principle-in-the-practice-of-yuri-sobolev «От Востока к Западу: модульный принцип в творчестве Юрия Соболева» \(2020, 1 июля\) Музей современного искусства «Гараж»](https://garagemca.org/ru/event/a-lecture-by-anna-romanova-east-to-west-modular-principle-in-the-practice-of-yuri-sobolev «От Востока к Западу: модульный принцип в творчестве Юрия Соболева» (2020, 1 июля) Музей современного искусства «Гараж»), (Erişim tarihi: 27.12.2020)